ТЕМА. Японія: ЕГП, природно-ресурсний потенціал, населення

Офіційна назва - Японія

Склад території - 47 префектур

Член міжнародних організацій - ООН, АТЕС та ін.

Офіційна мова - японська

Релігії - буддизм, синтоїзм

Місце країни у світі та Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Японія - третя у світі та друга в Азії (після Китаю) країна за ВВП, країна, яка набула статусу наддержави з потужною наукомісткою промисловістю та високоінтенсивним аграрним сектором, і є однією з найбільших експортерів та імпортерів капіталу.

Японія відіграє визначальну роль в економічному розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР), у межах якого взаємодіють понад 30 країн із різними економічними, політичними та соціокультурними параметрами. У списку торговельних партнерів Японії головне значення мають країни АТР: зокрема, Китай, Республіка Корея та країни АСЕАН. Сучасні успіхи японської економіки забезпечено дією низки чинників, що визначають місце країни в міжнародному поділі праці (мал. 88).

Мал. 88. Чинники, що визначають місце Японії у міжнародному поділі праці

Економіко-географічне положення. Японія - це країна-архіпелаг у Східній Азії, що простягнулася вигнутою смугою з півночі на південь майже на 3,5 тис. км. До її складу входять чотири великі острови, що їх японці називають «основною землею»: Хоккайдо, Хонсю, Сікоку та Кюсю. Острівне положення далеко на сході призводило до тривалої ізоляції країни від зовнішнього світу. Тепер море з'єднує країну, вкрай бідну на природні ресурси, з торговельними партнерами.

Японія розміщена в центрі АТР. Це дає країні широкі можливості участі в міжнародному поділі праці. Японія користується зручністю свого транспортно-географічного положення.

Японія прагне зберегти дружні відносини з усіма державами й цілеспрямовано здійснює курс на посилення своєї політичної ролі у світі. З Росією ускладнюється політичне співробітництво через територіальні претензії щодо чотирьох південних островів з групи Курильських, що їх японці досі вимагають повернути.

Мал. 89. Статево-вікова піраміда Японії, 2017 р.

Працересурсний потенціал та «людський чинник». Демографічна ситуація в Японії суттєво відрізняється від інших азійських країн. Держава вже

давно перейшла від II до I типу відтворення населення. За останні півстоліття рівень народжуваності знизився у 3,5 рази!

Нині її показник найнижчий серед країн Азії та один з найнижчих у світі - 7,8 осіб/тис. Одночасно в 2,5 раза зменшився й рівень смертності. Скорочення дитячої смертності навіть назвали «японським дивом»: вона зменшилася у 15 разів! Природний приріст у країні від'ємний: -1,8 особи/тис. Такі стрімкі зміни у відтворенні населення Японії одержали назву «демографічної революції». Основною їх причиною є активна демографічна політика (мал. 89).

Відбувається процес «старіння нації». Якщо у 50-х рр. XX ст. частка літніх людей становила 5 %, то нині - понад 27%. За середньою тривалістю життя (84,74 року) Японія поступається лише Монако. Середній вік населення - 46,9 року. Темпи японського «старіння нації» є найвищими на планеті. Очікується, що за нинішніх темпів депопуляції кількість японців до 2050 р. зменшиться до 100 млн осіб, а до 2100 р. - до 64 млн. Це є загрозою для японської економіки.

Японія - однонаціональна держава. 99,7% становлять японці, мова яких настільки специфічна, що не належить до жодної з мовних сімей.

Трудові ресурси країни вирізняються дуже високим рівнем кваліфікованості. Широко застосовується як чоловіча, так і жіноча праця. Рівень безробіття низький - близько 3,3%. Переважна частка економічно активного населення зайнята у третинному секторі господарства (мал. 90).

Однією з причин японського «економічного дива» є «людський чинник» як специфічна особливість японця-працівника: традиційний спосіб мислення й поведінки, культурно-духовна орієнтація, колективістська ментальність (відданість родині, фірмі тощо), виховання у молоді працелюбності та трудової дисципліни, неформальна японська «система довічного найму». Все це разом із працею правлячих кіл сприяло позитивному результату в економічному розвитку Японії.

Високий матеріальний рівень життя людей стимулював постійне розширення внутрішнього споживчого ринку, а отже, потужне виробництво товарів, послуг і необхідних благ для великої кількості споживачів. 80-83% всіх вироблених в Японії товарів і послуг споживаються на внутрішньому ринку.

Мал. 90. Значення секторів економіки Японії, 2016 р.

Науковий потенціал і технології. Японська економіка завжди була спрямована на створення великої технологічної бази. На перших етапах стрімкого економічного зростання у 50-70-х рр. XX ст. країна пішла шляхом перейняття в інших країнах (США, Німеччині, Франції) їх науково-технічного досвіду, придбання патентів і ліцензій.

Згодом ділові кола країни розробили політику, метою якої було домінування Японії у сфері розробок технологічних інновацій. Це відбувалося поступово. Спершу запозичені технології зазнавали якісної переробки. Тоді в Японії з'явилося більше, ніж у США промислових роботів і гнучких автоматизованих систем. Згодом на порядок денний постало завдання технологічної незалежності. Всіляко заохочувався експорт із країни наукомісткої продукції, а пізніше - електронної техніки власного виробництва. В результаті країна з «чистого» імпортера перетворилася на виключного експортера новітньої техніки та передових технологій.

Нині Японія є лідером за видатками на розвиток наукових досліджень - до 4% ВВП. Стратегічною метою держави є здійснення програми, відповідно до якої по всій території буде створено мережу із 19 технополісів.

Фундаментальні принципи економіки. У бідній на природні ресурси країні традиційно культивується принцип: «Наше багатство - людські ресурси». Для Японії характерним є сприйняття підприємства як «виробничої родини». До найпоширеніших напрямів корпоративної соціальної відповідальності працівників належать такі: система довічного найму на роботу на великих підприємствах, допомога в придбанні житла, стимулювання родинних династій, навчання спеціалістів, фінансова допомога в разі народження дітей, а потім в їхньому навчанні, щедрі вихідні допомоги, корпоративні пенсії.

Фундаментальні принципи японської економіки склалися ще в повоєнні роки. Перший з них - тісна співпраця підприємств, постачальників, дистриб'юторів, банків і великих фінансових груп, що утворюють кейрецу (буквально: «система», «серія», «ряд», «ієрархічний порядок) - великі корпоративні конгломерати і холдинги. Зазвичай кейрецу групуються навколо потужного банку, що забезпечує фінансування всіх компаній групи. Типовим прикладами кейрецу є, зокрема, група Mitsubishi. Вона сформувалася навколо банку MitsubishiUFJBank та об'єднала майже 30 членів групи, які діють у сфері фінансів, будівництва, торгівлі, електроніки, харчової, автомобільної, суднобудівної, нафтопереробної, хімічної, металургійної, паперової промисловості. В Японії великі групи кейрецу існують поряд з малими підприємствами (індивідуальними, родинними, партнерськими), зміцнюються взаємозв'язки великого та малого бізнесу.

Іншими традиційними фундаментальними принципами японської економіки є кооперація роботодавців і профспілок робітників та службовців.

Природно-ресурсний потенціал. Японія - країна-архіпелаг, тому море в її житті відіграє особливу роль. Воно з'єднує острови між собою та державу з

материком. Але водночас це й страшенні цунамі, й потужні урагани, що приносять немало лиха.

Японія - країна гір. Близько 80% території займають молоді середньовисотні сейсмічно активні гори - Японські Альпи, найвищою точкою яких є вулкан Фудзіяма (3 777 м) (мал. 91). Щорічно реєструється до 1000 підземних поштовхів різної сили. У країні є 150 вулканів, 15 з яких діючі. На рівнини припадає лише 20% території, проте на них живе 80% населення країни. Найбільшою є рівнина Канто, що простяглася вздовж Токійської затоки.

Мал. 91. Вулкан Фудзіяма

Враховуючи ступінь забезпеченості країни природними ресурсами, поясніть, чому майже всі великі міста Японії з потужним виробництвом сконцентровано на морських узбережжях.

Клімат Японії мусонний. Він втричі вологіший та значно тепліший, ніж на материку. Зима в країні посушлива, літо вологе. У липні - серпні над островами проходять тайфуни, приносячи тривалі зливи та ураганні вітри. Температурні контрасти різних частин країни уможливлюють вирощування різноманітних сільськогосподарських рослин: на півночі - швидкостиглі зернові культури, у центрі - збирати 3 врожаї за 2 роки теплолюбних культур помірного поясу, на півдні - одержувати 2-3 врожаї на рік рису, чаю та цитрусових, а у найтепліших районах культивувати навіть банани та цукрову тростину.

Японія бідна майже на всі види природних ресурсів, мало забезпечена мінеральними ресурсами. Японська промисловість працює майже повністю на імпортній сировині. Завдяки новітнім технологіям рентабельним стає використання мінеральних ресурсів Океану.

Країна недостатньо забезпечена водними ресурсами. Річки порожисті, бурхливі, не придатні для судноплавства, але мають великий гідроенергопотенціал, використовуються для лісосплаву та на півдні в сухий сезон для зрошення. Озера невеликі, але мальовничі, тому є містами відпочинку та туризму. Для водопостачання міст часто застосовують підземні води. Вкрай обмеженими є й земельні ресурси. Понад третину території зайнято малородючими підзолистими ґрунтами, решта - бурі лісові ґрунти, червоно- й жовтоземи. Показник ріллі на душу населення в Японії є одним з найнижчих у світі - 0,04 га/особу.

Особливу цінність мають ліси, що вкривають майже $^{2}/_{3}$ площі. Але більшість з них у горах мають ґрунто- та водозахисне значення і тільки менш ніж третина лісових масивів дає промислову деревину.

Система розселення. Японія - одна з найбільш густозаселених країн у світі.

Середня густота населення становить 338,5 осіб/км^2. На рівнині Канте вона зростає до 2,5 тис. осіб/км^2, а у містах - до 10 тис. осіб/км^2; у горах знижується до 40 осіб/км^2.

Рівень урбанізації дуже високий (91,3%) й продовжує зростати. В країні існує близько 650 міст, серед яких міст-мільйонерів 12 (мал.). Найбільшими серед них є Токіо (13,4 млн осіб), Йокогама (3,7 млн осіб), Осака (2,7 млн осіб), Нагоя (2,3 млн осіб). До світових міст належать Токіо та Осака.

Міста оточили «супутники», утворивши разом великі міські агломерації: столичну Кейхін (у складі Токіо, Йокогами, Кавасакі, Тіби та десятка інших населених пунктів), Хансін (Осака, Кобе, Кіото та понад 100 інших міст) і Тюньо (Нагоя та 80 населених пунктів). Збільшуючись, вони утворили мегаполіс Токайдо, в якому живе понад 70 млн осіб - понад половину населення країни.

Мал. Найбільші міста та міські агломерації

Завдання:

1. Перегляньте відео за посиланням:

https://www.youtube.com/watch?v=AyPANY59gHI

2. Виконайте завдання письмово:

1. Поміркуйте, які проблеми виникли в Японії у зв'язку з явищем урбанізації.

2. Порівняйте процеси урбанізації в Японії та у країнах Європи.

3. Виконайте вправионлайн:

https://learningapps.org/6431503

https://learningapps.org/12576931